

Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development

Summer 2025, Vol.6, No.2, Serial Number 22, pp 123-146

 <https://doi.org/10.22077/vssd.2025.8608.1290>

Rural Women's Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development: The Case of Food Product Industries in Ramhormoz County

Zahra Soltani^{1*}, Majid Goodarzi², Sosan Mosavi³

1. Associate Professor of Geography and Rural Planning, Faculty of Lettes and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

2. Associate Professor of Geography and Urban Planning, Faculty of Lettes and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

3. MA student of Geography and Rural Planning, Faculty of Lettes and Humanities, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

*Corresponding author, Email: z.soltani@scu.ac.ir

Keywords:

Entrepreneurship,
Rural Women,
Agricultural Food
Products, Sustainable
Agriculture,
Ramhormoz County.

1. Introduction

Rural women's entrepreneurship in agricultural food products is considered one of the key components of sustainable agricultural development. In many rural communities, women play a fundamental role in the production and processing of agricultural products and, as entrepreneurs in this field, can have a significant impact on improving family livelihoods and fostering the economic development of rural areas. Moreover, empowering women through entrepreneurship can contribute to achieving sustainable agricultural goals and enhancing the quality of life in rural regions. However, regarding what entrepreneurship in agriculture entails and why it should be emphasized, it is essential to note that the definitions and concepts of entrepreneurship in various sectors such as agriculture, industry, and services are based on similar principles and foundations. While entrepreneurship in agriculture, in essence, does not differ from entrepreneurship in urban areas or other economic sectors, the inputs required to foster entrepreneurship—such as capital, management, education, technology, institutions, infrastructure, market access, distribution networks, and skilled labor—are more readily available in urban and industrial areas than in rural and agricultural regions. In this context, Ramhormoz County, with its unique characteristics, including its reliance on agriculture and related activities, provides a suitable setting to examine the impact of rural women's entrepreneurship on achieving sustainable agriculture. Given the resource limitations, climate change, and socio-economic challenges in this region, analyzing this issue holds particular importance. Accordingly, the aim of this research is to analyze the factors influencing rural women's entrepreneurship in agricultural food products and examine its impact on achieving sustainable agriculture in Ramhormoz County. This study is designed to identify existing capacities, opportunities, and challenges, as well as to evaluate potential strategies for enhancing women's entrepreneurship and fostering sustainable agriculture.

2. Methodology

The present study is applied in terms of its objective and descriptive-analytical in terms of its nature and methodology. The statistical population of the research consists of entrepreneurial women residing in rural areas of Ramhormoz County who have been actively engaged in agricultural food product entrepreneurship

Received:

20/Nov/2024

Revised:

11/Dec/2024

Accepted:

29/Dec/2024

in recent years. Accordingly, 150 individuals from this population were selected using stratified random sampling, and research data were collected using a research-designed questionnaire. The instrument utilized in this study was validated through content (face) validity and construct validity, and its reliability was confirmed using composite reliability. Descriptive and inferential statistics were employed for data analysis. Specifically, descriptive statistics were used to examine demographic characteristics and research variables, while the research questions were addressed using a variance-based structural equation modeling (SEM) approach with the help of SPSS and Smart-PLS software. This approach enables the researcher to treat the main variables in the theoretical model as latent variables, account for measurement errors in estimating parameters related to the model test, and consequently achieve more accurate and reliable estimates.

3. Findings

The findings of this study, utilizing structural equation modeling (SEM) and a variance-based approach, demonstrate that rural women's entrepreneurial capabilities in agricultural food production, as a key variable, have a positive and significant impact on achieving sustainable agricultural development. These results indicate that women's entrepreneurship plays a fundamental role not only in enhancing the economic productivity of the agricultural sector but also in promoting social equity and conserving natural resources. The analysis of coefficients and statistical indicators suggests that the research model possesses adequate validity and reliability, and the hypothesized paths in the theoretical model are confirmed. Model fit indices, such as CFI, TLI, and RMSEA, show favorable results. The CFI value of 0.93 and the TLI value of 0.91 indicate a high alignment between the data and the theoretical model. Additionally, the RMSEA value of 0.06 reflects a good model fit. Based on the results, the impact coefficient of the entrepreneurial capabilities variable on sustainable agricultural development is 0.684, with a t-statistic of 7.345, indicating high significance at a 95% confidence level. These findings highlight that developing entrepreneurial capabilities among rural women can directly strengthen the economic, social, and environmental dimensions of sustainable agriculture. From this perspective, the impact of these capabilities on environmental sustainability is also noteworthy, as many agricultural projects led by women emphasize resource conservation and waste reduction. An examination of factor loadings (λ) and convergent and discriminant validity indices indicates that the research measurement tool has the required precision and accuracy. Factor loadings range from 0.730 to 0.885, and t-values exceed the critical threshold of 1.96, reflecting a strong alignment between the observed variables and their related latent variables. The average variance extracted (AVE) values exceed 0.50, confirming the sufficiency of variance explained by the latent variables. Furthermore, the composite reliability (CR) indices for all constructs are above 0.70, indicating high reliability of the research instrument. Overall, these results demonstrate the high quality of the research instrument's design and its ability to accurately measure the intended variables.

4. Discussion and Conclusion

The findings of this research indicate that recognizing the role of rural women in the entrepreneurship of agricultural food products is essential for achieving sustainable agriculture. This role can be examined from various dimensions: "Economic Dimension: Developing managerial and entrepreneurial skills among women can contribute to increasing the income of rural households and reducing poverty". "Social Dimension: Women's entrepreneurship enhances their social status within the family and community, creating opportunities for greater participation in decision-making processes". "Environmental Dimension: The adoption of sustainable agricultural practices by women can lead to the conservation of natural resources and the reduction of environmental pollution".

How to cite this article:

Soltani, Z., Goodarzi, M., & Mosavi, S. (2025). Rural Women's Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development: The Case of Food Product Industries in Ramhormoz County. *Village and Space Sustainable Development*, 6(2), 123-146. <https://doi.org/10.22077/vssd.2025.8608.1290>

Copyright: © 2025 by the authors. Licensee Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا

دوره ششم، شماره دوم، پیاپی بیست و دوم، تابستان ۱۴۰۴، صفحات ۱۲۳-۱۴۶

<https://doi.org/10.22077/vssd.2025.8608.1290>

تحلیل نقش کارآفرینی زنان روستایی در توسعه پایدار کشاورزی با تأکید بر محصولات غذایی (مطالعه موردی: شهرستان رامهرمز)

زهرا سلطانی^{۱*}، مجید گودرزی^۲، سوسن موسوی^۳

۱. دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۲. دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

* نویسنده مسئول، ایمیل: z.soltani@scu.ac.ir

چکیده

کارآفرینی زنان روستایی در محصولات غذایی کشاورزی یکی از مؤلفه‌های کلیدی در توسعه پایدار کشاورزی به‌شمار می‌رود. در بسیاری از جوامع روستایی، زنان نقش اساسی در تولید و فراوری محصولات کشاورزی دارند و می‌توانند به‌عنوان کارآفرینان در این حوزه، تأثیر چشمگیری در بهبود معیشت خانواده‌ها و توسعه اقتصادی روستاها داشته باشند. به همین منظور، پژوهش حاضر با هدف تحلیل کارآفرینی زنان روستایی در محصولات غذایی کشاورزی بر توسعه کشاورزی پایدار در بین زنان روستایی شهرستان رامهرمز تدوین شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر را زنان کارآفرین ساکن در مناطق روستایی شهرستان رامهرمز که طی سال‌های اخیر در زمینه کارآفرینی محصولات غذایی کشاورزی مشغول به فعالیت بوده‌اند، تشکیل می‌دهد. بر این اساس، ۱۵۰ نفر از افراد مذکور به صورت طبقه‌ای تصادفی ساده انتخاب و داده‌های پژوهش با استفاده از ابزار تحقیق جمع‌آوری شد. ابزار مورد استفاده در این پژوهش شامل پرسشنامه محقق ساخته‌ای است که روایی آن به صورت محتوایی (صوری) و سازه‌ای و پایایی آن با استفاده از پایایی ترکیبی مورد تأیید قرار گرفته است. تحلیل داده‌ها از طریق تحلیل همبستگی و الگویابی معادلات ساختاری و با استفاده از نرم افزارهای SPSS و Smart PLS انجام شده است. یافته‌های این پژوهش، با بهره‌گیری از مدل‌سازی معادلات ساختاری و رویکرد واریانس‌محور، نشان داد که قابلیت‌های کارآفرینی زنان روستایی در تولید محصولات غذایی کشاورزی به‌عنوان یک متغیر کلیدی، تأثیر مثبت و معناداری بر تحقق توسعه پایدار کشاورزی دارد. این نتایج نشان می‌دهد که کارآفرینی زنان نه تنها در افزایش بازدهی اقتصادی بخش کشاورزی بلکه در بهبود عدالت اجتماعی و حفظ منابع طبیعی نیز نقشی بنیادین ایفا می‌کند.

واژگان کلیدی:

کارآفرینی، زنان روستایی، محصولات غذایی کشاورزی، کشاورزی پایدار، شهرستان رامهرمز.

تاریخ ارسال:

۱۴۰۳/۰۹/۲۹

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۱/۲۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۲/۰۹

۱- مقدمه

کارآفرینی زنان به عنوان فرایندی خلاقانه و مستقل تعریف می شود که طی آن زنان با تکیه بر مهارت های خود و به طور مستقل یا در همکاری با دیگران، به استقلال اقتصادی دست یافته و با ایجاد و مدیریت کسب و کار، فرصت های شغلی برای دیگران ایجاد می کنند، در حالی که میان زندگی خانوادگی، اجتماعی و شخصی خود تعادل برقرار می کنند (شدرک و وارسنگا، ۲۰۲۰: ۳۳؛ تابارس^۲ و همکاران، ۲۰۲۲: ۶۵). به طور کلی، کارآفرینی زنان به عنوان یک محرک برای توسعه اقتصادی و بستری است که بهره وری، نوآوری و ایجاد اشتغال را ترویج می کند (ذکی و رشید^۳، ۲۰۱۶: ۱۲). کارآفرینی زنان می تواند به عنوان یک مهارت خودانگیخته و ابتکاری برای دستیابی به آزادی اقتصادی به صورت مستقل یا در همکاری با دیگران تعریف شود، که از طریق راه اندازی و مدیریت کسب و کار، فرصت های شغلی برای دیگران ایجاد کرده و همزمان با زندگی خانوادگی، اجتماعی و شخصی خود همگام می شود (شدرک و وارسنگا، ۲۰۲۰: ۷۱). دشیپاند و ستی^۴ (۲۰۰۹) کارآفرینی زنان را به عنوان فرایندی تعریف کردند که طی آن یک ایده به یک کسب و کار و مالکیت شرکتی تبدیل می شود و به زنان اجازه می دهد با افزایش حقوق اقتصادی و موقعیت اجتماعی خود، از لحاظ اقتصادی توانمند شوند. شایلا^۵ (۲۰۱۲) پیشنهاد کرد که کارآفرینی زنان شامل شناسایی فرصت، جمع آوری منابع کافی برای آغاز و رشد یک سرمایه گذاری کارآفرینانه است (هوندرا^۶، ۲۰۱۹: ۸۱۰). از این تعاریف می توان نتیجه گرفت که کارآفرینی زنان هر نوع فعالیت اقتصادی است که توسط یک زن برای تأمین معیشت انجام می شود (میا^۷ و همکاران، ۲۰۱۸: ۶۵). در این میان، کارآفرینی زنان به عنوان یک فعالیت اقتصادی در نظر گرفته می شود که در آن زنان یا گروهی از زنان مسئول مدیریت تمامی فعالیت های تجاری هستند (ماشاپور^۸ و همکاران، ۲۰۲۲: ۲۲). اگرچه کارآفرینی زنان یک راهبرد برای معیشت پایدار محسوب می شود (رامبه و ندوفیرپی^۹، ۲۰۲۱: ۳۲)، اما بین پژوهشگران بر سر عواملی که بر این نوع کارآفرینی تأثیر می گذارند اختلاف نظر وجود دارد. این عوامل به دسته های مختلفی مانند عوامل مالی، اجتماعی، روان شناختی و محیطی تقسیم می شوند.

کارآفرینان زن به دلیل احتمال افزایش درآمد، که برای تأمین نیازهای خانواده و اهداف خانوادگی به کار می برند، انگیزه می گیرند. این امر باعث بهبود کیفیت زندگی خانواده و دستیابی به خودکفایی می شود (مازیریری^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۲: ۷). شواهد نشان می دهند که زنان عمدتاً به دلیل نیاز به استقلال، تأمین معیشت خانوار، کاهش فقر و دشواری در یافتن شغل مناسب به کارآفرینی روی می آورند (مایر^{۱۱}، ۲۰۱۸: ۱۷). به گفته رتن^{۱۲} (۲۰۱۱)، انگیزه هایی مانند تمایل به فردیت، دستیابی به رضایت شخصی، نیاز به سرمایه، جایگاه اجتماعی و تأثیرگذاری نیز زنان را به سوی کارآفرینی سوق می دهد (کابونگا و کوایشیرای^{۱۳}، ۲۰۲۱: ۱۳۲؛ کابونگا و همکاران، ۲۰۲۱: ۹۱). عدم وجود فرصت های شغلی در بازار کار و نیاز به افزایش درآمد خانوادگی از جمله عواملی است که زنان را به فعالیت های کارآفرینانه جذب می کند (سهاسرانامام و سود^{۱۴}، ۲۰۱۶: ۱۴).

¹ Shadrack & Warsanga

² Tabares

³ Zaki & Rashid

⁴ Doshpand and Seti

⁵ Shayla

⁶ Hundera

⁷ Miah

⁸ Mashapure

⁹ Rambe & Ndofirepi

¹⁰ Maziriri

¹¹ Meyer

¹² Ratten

¹³ Kabonga & Kwashirai

¹⁴ Sahasranamam & Sud

مطالعات صورت گرفته روی کسب و کارهای کوچک و متوسط نشان داده‌اند که بخش زیادی از زنان در کشورهای در حال توسعه به دلیل کمبود تحصیلات کافی و دشواری در یافتن شغل رسمی به فعالیت‌های کارآفرینانه می‌پردازند (مازیری^۱ و همکاران، ۲۰۲۲: ۲۵). بر اساس نظر کریک‌وود و کمپل - هانت^۲ (۲۰۰۷)، انگیزه کارآفرینی زنان را می‌توان از منظر جنبه‌های روان‌شناختی بررسی کرد (فوسیک^۳ و همکاران، ۲۰۱۷: ۷۱؛ مازیری و همکاران، ۲۰۲۲: ۱۵). این ساختار روان‌شناختی به عنوان عامل اصلی شناخته می‌شود که توانایی افراد را در دستیابی به اهدافشان افزایش می‌دهد. به عنوان نمونه، قبل از اینکه افراد رفتارهای خاصی را انجام دهند، ابتدا باید قصد انجام آن را داشته باشند (لاودانو^۴ و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۲). بنابراین، کارآفرینان بالقوه باید ابتدا نیت خود را برای خوداشتغالی داشته باشند. علاوه بر این، کارآفرینان آینده باید تمایل به ریسک‌پذیری داشته باشند، که بیانگر توانایی آن‌ها در مواجهه با چالش‌ها و سازگاری مؤثر با شرایط غیرقابل پیش‌بینی و نامطمئن است (ندوفیری^۵، ۲۰۲۰: ۳). این افراد همچنین باید دارای نیاز به دستاورد باشند، که به تمایلات آن‌ها برای اشغال موقعیت‌های اجتماعی اشاره دارد که انتظارات هویت فردی را برآورده می‌سازد. در نهایت، نیاز به استقلال نیز عامل دیگری است که به مسئولیت فردی در اتخاذ تصمیمات و کسب عزت نفس اشاره دارد (نیگادزا^۶ و همکاران، ۲۰۲۰: ۱۴).

یکی از تأثیرات مهمی که به دستیابی به موفقیت در کسب و کارهای زنان کمک کرده است، حمایت‌های دریافتی از مقامات محلی، سازمان‌های غیر دولتی و سایر پیوندها به علاوه حمایت از سوی فرزندان‌شان بوده است (هان^۷، ۲۰۰۴: ۵۷). با این حال، رویه‌های ترویج کسب و کارهای کوچک در اکثر کشورهای جهان ناقص است، اما زنان کارآفرین باید از خدمات حمایتی سازمان‌ها یا برنامه‌هایی که هدف آنها ارائه حمایت به کسب و کارهای کوچک است، بهره‌مند شوند (خان^۸ و همکاران، ۲۰۱۵: ۴۲۳). عوامل اجتماعی نشان می‌دهند که محیط اجتماعی - فرهنگی می‌تواند به طور مثبت یا منفی بر انتخاب فعالیت‌های کارآفرینی تأثیرگذار باشد (آلوارز^۹ و همکاران، ۲۰۱۴: ۶۷).

زنان معمولاً نسبت به مردان کمتر در فعالیت‌های کارآفرینی مشارکت می‌کنند. با این حال، زمانی که زنان وارد این حوزه می‌شوند، اغلب از روی ضرورت و نه فرصت اقدام می‌کنند. این موضوع سولاتی را در مورد معیشت و پایداری افراد روستایی ایجاد می‌کند. اگرچه کارآفرینی به طور سنتی به عنوان حوزه‌ای مردانه شناخته می‌شد، زنان اکنون برای دستیابی به آرزوهای خود وارد این عرصه شده‌اند، زیرا کارآفرینی فرصتی سودمند است که هم افراد باسواد و هم افراد بی‌سواد می‌توانند از آن برای تحقق رویاهایشان بهره‌مند شوند (پاتیل و دشپنده، ۲۰۲۱). زنان معمولاً به عنوان شهروندان درجه دوم در نظر گرفته می‌شوند، زیرا به طور زیستی مردان قوی‌تر از زنان هستند. بنابراین، زنان باید از شوهران خود به عنوان رئیس خانواده و حتی در خارج از خانه پیروی کنند و از آن‌ها دستور بگیرند. زنان در تلاش برای استقلال با موانع متعددی روبه‌رو می‌شوند، زیرا در بسیاری از کشورها مفاهیم سنتی بر جامعه‌ای مردسالارانه تأکید دارند (آگاروال^{۱۰}، ۲۰۱۸: ۲۱). بنابراین، اتخاذ سیاست‌های کافی برای تشویق زنان به فعالیت در کارآفرینی خصوصی ضروری است (کاویراسو^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۸: ۱۱).

1. Maziriri

2. Kirkwood and Campbell-Hunt

3. Fosić

4. Laudano

5. Ndofirepi

6. Nyagadza

7. Haan

8. Khan

9. Alvarez

10. Agarwal

11. Kaviarasu

نواحی روستایی به عنوان کانون اصلی و ابتدایی شکل‌گیری تمدن و هسته مرکزی تولید از نقش و اهمیت راهبردی در حفظ استقلال اقتصادی- سیاسی کشور به لحاظ تأمین امنیت غذایی و امنیت ملی برخوردارند. با این وجود، با مشکلات و محرومیت‌های متعدد نظیر پایین بودن سطح رفاه اجتماعی، مهاجرت‌های روستایی، کمبود فرصت‌های شغلی و افزایش بیکاری روبه‌رو هستند (زارع شمس آبادی، ۱۴۰۳: ۱۳۴). این امر، توجه به وضعیت اقتصادی و اجتماعی و همچنین کیفیت زندگی روستاییان در برنامه‌ریزی‌های توسعه پایدار روستایی را دوجندان می‌کند (پرور و خورشید، ۱۴۰۳: ۸۱). در این راستا، شهرستان رامهرمز با ویژگی‌های خاص خود، از جمله وابستگی به کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط با آن، زمینه مناسبی برای بررسی تأثیر کارآفرینی زنان روستایی بر تحقق کشاورزی پایدار است. با توجه به محدودیت‌های منابع، تغییرات اقلیمی و چالش‌های اجتماعی و اقتصادی در این منطقه، تحلیل این موضوع از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به همین منظور، هدف این تحقیق، تحلیل عوامل مؤثر بر کارآفرینی زنان روستایی در محصولات غذایی کشاورزی و بررسی تأثیر آن بر تحقق کشاورزی پایدار در شهرستان رامهرمز است. در این راستا، دو سوال مطرح است: نخست اینکه تأثیر کارآفرینی زنان روستایی در محصولات غذایی کشاورزی بر ابعاد کشاورزی پایدار در روستاهای شهرستان رامهرمز چگونه است؟ و دوم، مدل معادلات ساختاری ارائه شده در تبیین عنوان پژوهش، از چه برازشی برخوردار است؟

۲- بنیان نظریه‌ای

در هر پژوهش علمی، بررسی پیشینه پژوهش‌های مرتبط با موضوع مورد مطالعه برای آگاهی از یافته‌های آن‌ها و درنهایت مقایسه یافته‌های پژوهش با یافته‌های دیگر پژوهش‌های صورت گرفته از ضروریات است. بنابراین در ادامه، پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق ارائه می‌شود.

قادرمرزی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «شناسایی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه موردی: دهستان شلیل- شهرستان اردل)» به این نتیجه رسیدند که سه عامل نداشتن پشتوانه مالی و پس‌انداز کافی، نداشتن وثیقه و ضامن برای استفاده از اعتبارات دولتی و عدم توانایی در رقابت با مردان در عرصه تجارت و اقتصاد، به ترتیب با ضریب اولویت ۰/۶۲۴، ۰/۶۱۳ و ۰/۵۹۰، مهم‌ترین موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی محدوده مورد مطالعه می‌باشند.

فیروزآبادی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تعاونی‌های زنان روستایی، پتانسیلی برای کارآفرینی اجتماعی (مطالعه موردی: تعاونی زنان روستایی مهر آفرین ارم- شهرستان پاکدشت)» به این نتیجه رسیدند که محیط کارآفرینی در تعاونی زنان روستایی مهرآفرین ارم از چهار تم اصلی یعنی: کارآفرین، زنان روستایی به‌مثابه اجتماع محلی، زمینه‌ها و بسترهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و قانونی و همچنین موانع بازدارنده از توسعه تعاونی ناشی از ضعف کارآفرین و هیئت مؤسس تشکیل می‌شود. استراتژی‌های تعاونی مهرآفرین ارم از استراتژی‌های فعلی (آموزشی، مدیریت نیروی انسانی، مالی، تولیدی و عرضه و فروش) و همچنین راهبردهای توسعه‌ای تعاونی در آینده تشکیل شده است. مقوله خوشه‌ای دستاوردها و پیامدهای تعاونی زنان روستایی مهرآفرین ارم به توانمندسازی و توان‌افزایی زنان، خلق و ایجاد ارزش و موفقیت‌های مالی و در عرصه رقابت تعاونی اشاره دارد.

احمدی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «فرا تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی» به این نتیجه رسیدند که اندازه اثر متغیر بازاریابی (۰/۲۹۲) به‌استناد تفسیر اندازه اثر کوهن، تقریباً ضعیف ارزیابی می‌شود، و اندازه اثر سایر متغیرهای شاخص مورد بررسی (عوامل فردی، اجتماعی، اقتصادی، مالی) در حد متوسط و متوسط به بالا بوده است. طبق نتایج تحقیق، توسعه کارآفرینی زنان روستایی امری پویا و چند وجهی بوده، نیازمند توجه همزمان به عوامل

فردی چون نیروی انسانی خلاق، حمایت‌های مالی و اقتصادی از زنان روستایی، عوامل فرهنگی و آموزشی و ارتقا زیرساخت‌های محیطی در روستاهای کشور است.

ياسوری و نوروزی نژاد (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «فرا تحلیل کیفی ابعاد توسعه کارآفرینی زنان روستایی» به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی عبارت‌اند از: سطح سواد و دانش فردی زنان روستایی، شرکت در دوره‌های آموزشی کارآفرینی، کسب درآمد، عامل عضویت در گروه‌های ثانویه، حمایت خانواده، حمایت نهادهای دولتی و عامل حمل‌ونقل.

سندگل و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «محدودیت‌های کالبدی و زیست محیطی کارآفرینی در روستاهای پیرامونی مرز و تالاب بین‌المللی هامون (مورد مطالعه: بخش قرقری، شهرستان هیرمند)» به این نتیجه رسیدند که محدودیت‌های کالبدی در ۶/۵۸ درصد از روستاها و محدودیت‌های زیست‌محیطی نیز در ۹/۶۸ درصد از روستاها در سطح شدید یا بسیار شدید می‌باشد. همچنین بر اساس نتایج آزمون فریدمن، محدودیت‌های ناشی از وجود دیوار مرزی با میانگین ۰/۴۸۷ و محدودیت دسترسی به منابع آب با میانگین ۰/۳۹۳ به ترتیب بالاترین محدودیت‌های کالبدی و زیست‌محیطی را در بین محدودیت‌های متنوع در هر بعد به خود اختصاص می‌دهند.

کرمیان و سقائیان (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «تحلیل موانع فراروی کارآفرینی زنان روستایی استان کرمانشاه؛ کاربرد نظریه بنیانی» به این نتیجه رسیدند که شرایط علی شامل (نداشتن سرمایه و پس‌انداز کافی، نداشتن توانایی ریسک‌پذیری به‌واسطه عدم پشتوانه مالی، دسترسی نداشتن به منابع اولیه و...)، شرایط زمینه‌ای شامل (سازه‌های نامناسب آموزشی، مدیریتی، اجتماعی و ارتباطی - اطلاعاتی)، شرایط مداخله‌گر شامل (موانع سیاستی - قانونی و موانع حمایتی)، راهبردهای به‌کار گرفته شده به‌وسیله جامعه مورد مطالعه شامل (پایین آمدن اعتماد به‌نفس، رها کردن کسب و کار در نیمه راه و...) و پیامدها شامل (عدم ایجاد جو کارآفرینانه در روستا، وابستگی به سرپرست خانوار) از نتایج این پژوهش بودند. همچنین نتایج نشان داد که زنان روستایی برای اقدامات کارآفرینانه با موانع مختلفی روبه‌رو هستند که سبب کاهش میزان رفتارها و اقدامات کارآفرینانه و در نهایت افزایش میزان وابستگی آنان به سرپرستان خانوار روستایی در استان کرمانشاه شده است. بر اساس نتایج، ارائه تسهیلات مناسب، برگزاری کلاس‌های آموزشی، آگاهی بخشی به زنان روستایی نسبت حقوق فردی و اجتماعی خود و معرفی سازمان‌های حمایت‌کننده از آنان پیشنهاد می‌گردد.

راتهی و یادو^۱ (۲۰۱۸) در پژوهشی با عنوان «نقش زنان کارآفرین در توانمندسازی اقتصادی مناطق روستایی» به این نتیجه رسیدند که اکثر کسب‌وکارهای متعلق به زنان در مناطق روستایی هند کسب‌وکارهای خرد هستند و تقریباً ۹۸ درصد از این کسب‌وکارها در دسته‌بندی کسب‌وکارهای خرد قرار می‌گیرند.

حمد^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «کارآفرینی زنانه دوستدار محیط زیست در مناطق روستایی: تحولی نوین برای ارتقا اجتماعی» به این نتیجه رسید که کارآفرینی زنانه دوستدار محیط زیست در مناطق روستایی به توسعه اجتماعی منجر شده است. زنان روستایی مهارت‌های دستی دارند و از مردان تولیدکننده‌تر هستند، اگرچه در دستیابی به خوداتکایی اقتصادی با چالش‌هایی روبه‌رو هستند. کارآفرینی زنانه دوستدار محیط زیست می‌تواند به توسعه اقتصادی روستایی و کاهش فقر، به‌ویژه برای کشاورزان، کارگران و کارگران روزمزد منجر شود.

آگاروال و جوها^۳ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «کارآفرینی زنان روستایی: مرور سیستماتیک ادبیات و فراتر از آن» به این نتیجه رسیدند که تحقیقات در حوزه کارآفرینی زنان روستایی طی دهه گذشته شتاب بیشتری گرفته است. هند

^۱. Rathee & Yadav

^۲. Ahmad

^۳. Aggarwal & Johal

بیشترین تعداد مقالات را در این زمینه منتشر کرده، در حالی که بریتانیا دارای بیشترین مقالات پر استناد است. مطالعات موجود بیشتر بر عوامل تأثیرگذار بر کارآفرینی، تأثیر جنسیت، و نقش طرح‌های دولتی در تقویت کارآفرینی تمرکز داشته‌اند. ویروان و کاویتا^۱ (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «توسعه اقتصادی روستایی از طریق کارآفرینی زنان» به این نتیجه رسیدند که اکثریت زنان کارآفرین روستایی در هند در کسب‌وکارهای خرد مشغول هستند و به توسعه اقتصادی پایدار کمک می‌کنند و فرصت‌های شغلی برای زنان دیگر فراهم می‌آورند. توسعه اقتصادی پایدار زنان کارآفرین روستایی تأثیر مثبتی بر خانواده‌ها، جوامع و کشور به طور کلی دارد. حضور فزاینده زنان کارآفرین بر جمعیت‌شناسی و رشد اقتصادی کشور تأثیرگذار بوده است.

غوث^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان «زنان کارآفرین روستایی در عمان: مشکلات و فرصت‌ها» به این نتیجه رسیدند که چندین مشکل شناسایی شد که مانع از پیشرفت کسب‌وکارهای زنان کارآفرین روستایی در عمان می‌شود، از جمله مسائلی مرتبط با شخصیت، خانواده، آموزش، عوامل اجتماعی-فرهنگی، امکانات، محدودیت‌های قانونی و مالی، چالش‌های سازمانی و محدودیت‌های جغرافیایی، که مشکلات خانوادگی، سازمانی و جغرافیایی مهم‌ترین آن‌ها بودند. این مطالعه همچنین فرصت‌های کارآفرینی موجود برای زنان کارآفرین روستایی در عمان را شناسایی کرد. این تحقیق پیشنهاد می‌کند که سیاست‌گذاران باید به‌طور جامع و همه‌جانبه به چگونگی حمایت و پایداری بهتر زنان کارآفرین روستایی در عمان بپردازند، با کمک به آن‌ها برای غلبه بر مشکلات مربوطه و دستیابی به فرصت‌های کسب‌وکار، به‌طوری‌که در توسعه اجتماعی-اقتصادی منطقه‌ای سهیم شوند.

کویسه فرناندز^۳ و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «مطالعات بیلبیومتریکی بر روی کارآفرینی زنان روستایی: یک مرور متابیلیومتریکی» به این نتیجه رسیدند که تحقیقات بیلبیومتریکی در زمینه کارآفرینی هنوز به دیگر موضوعات مهم فراتر از تعمیم کارآفرینی زنان پرداخته است، مانند نقش جنسیت، فضاهای جغرافیایی روستایی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، آموزش، تامین مالی، اثرات، علل، موفقیت‌ها و شکست‌ها. تحقیقات موجود به شدت بر کارآفرینی زنان در مناطق شهری متمرکز است و توجه بسیار کمی به کارآفرینی روستایی، به ویژه در کشورهای آمریکای لاتین، دارد. در تحقیقات موجود شکاف قابل توجهی وجود دارد، چرا که مطالعه‌های بیلبیومتریکی که کارآفرینی زنان در مناطق روستایی را تحلیل کنند، به ویژه در سطح کشور، مانند وضعیت اکوادور، وجود ندارد.

چاندرا^۴ و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان «توانمندسازی زنان و کارآفرینی در جوامع روستایی در اوتاراکنند، هند» به این نتیجه رسیدند که کارآفرینی یک مسیر قوی برای توانمندسازی زنان در روستاهای اوتاراکنند ارائه می‌دهد که به استقلال اقتصادی، قدرت تصمیم‌گیری بالاتر و تغییرات اجتماعی آن‌ها کمک می‌کند. این مطالعه چالش‌ها و فرصت‌های منحصر به فردی که زنان کارآفرین با آن‌ها روبه‌رو هستند را بررسی کرده و ابتکارات دولتی و غیردولتی که به تقویت رشد آن‌ها پرداخته‌اند، تحلیل می‌کند. تأثیر کارآفرینی زنان در سطوح فردی و توسعه اجتماعی ارزیابی می‌شود.

با توجه به بررسی نتایج تحقیقات و مطالعات مختلف داخلی و خارجی، عوامل مختلفی بر سطح تمایل زنان روستایی به توسعه کسب و کارشان تأثیرگذار هستند که عوامل این تحقیق بر اساس نوع مشاغل زنان روستایی در بخش کشاورزی و شرایط منطقه انتخاب شدند. با توجه به بررسی پیشینه پژوهش، وجه تمایز این پژوهش را با پیشینه‌های صورت گرفته می‌توان در جنبه مکانی و موضوعی این پژوهش ذکر کرد.

1. Vairavan & Kavitha

2. Ghouse

3. Quispe Fernandez

4. Chandra

نظریه انگیزش کارآفرینی مطرح می‌کند که کارآفرینی زنان تحت تأثیر عوامل مالی، محیطی، روان‌شناختی و جامعه‌شناختی است. فرضیه این نظریه بر این است که زنان کارآفرین از ترکیبی از این عوامل تأثیر می‌پذیرند و این عوامل تمایل زنان به ورود به عرصه کارآفرینی را تقویت می‌کند.

عوامل مالی: این عوامل شامل کمبود منابع مالی کافی، موانع ناشی از سیستم‌های مالیاتی، اثرات بازدارنده قوانین و مقررات، ناکارآمدی سیاست‌هایی که به نفع شرکت‌های کوچک تبعیض مثبت دارند، کمبود تجربه در حوزه مالی و عدم اعتماد به نفس در ارائه برنامه‌های کسب‌وکار می‌باشند (نگورورا و ماگو^۱، ۲۰۱۳: ۴۵).

تأثیرات محیطی: این تأثیرات شامل دسترسی به منابع کسب‌وکار، وجود دانش کارآفرینانی که آماده آموزش به دیگران هستند، دسترسی به نیروی کار متخصص، وجود بازرگانان، در دسترس بودن مصرف‌کنندگان و بازارهای جدید، مشوق‌های دولتی، دسترسی به زمین، وجود سیستم حمل‌ونقل، دسترسی به فناوری‌های نوین، خدمات پشتیبانی و فرصت‌های توسعه در جوامع محلی است.

عوامل روان‌شناختی: این عوامل ممکن است شامل توانایی و تمایل به ریسک‌پذیری در کارآفرینی، کانون کنترل درونی، میل به موفقیت، واکنش‌پذیری و سایر عوامل باشد (ندوفیری^۲، ۲۰۲۰: ۲).

عوامل جامعه‌شناختی: این عوامل شامل تأثیر خانواده، الگوهای نقش، جایگاه اجتماعی زنان در جامعه و عوامل دیگر می‌شود. منصور (۲۰۰۵) پیشنهاد می‌کند که وجود عوامل انگیزشی باعث می‌شود که یک کارآفرین وارد عرصه کارآفرینی شود. این نظریه مطالعه را پشتیبانی می‌کند زیرا متغیرهای متعددی را برای ایجاد یک کسب‌وکار مورد توجه قرار می‌دهد. این نظریه نقش عوامل مالی، جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و محیطی را در کنار شایستگی فردی برای تشویق رفتار کارآفرینانه یکپارچه می‌کند. عوامل انگیزشی به‌عنوان دارایی‌های مورد نیاز برای پایداری معیشت در نظر گرفته می‌شوند. گرایش برای آغاز و ورود به عرصه کارآفرینی از اهمیت زیادی برخوردار است (منصور^۳، ۲۰۰۵: ۱۳). اما صرفاً وجود این عوامل کافی نیست، چراکه زنان کارآفرین باید تمایل داشته‌باشند از فرصت‌های موجود در محیط خود استفاده کنند و آن‌ها را به کسب‌وکار تبدیل نمایند.

کارآفرینی زنان تابعی از عوامل انگیزشی و قابلیت است. با این حال، نظریه منصور (۲۰۰۵) به روشنی مشخص نکرده است که این عوامل انگیزشی تا چه اندازه می‌توانند بر تمایل زنان به شروع کسب‌وکار تأثیر بگذارند و سایر متغیرهای مداخله‌گر تا چه حد می‌توانند نقش داشته باشند. عواملی مانع از فعالیت کارآفرینان زن در این زمینه می‌شوند. از این رو، این پژوهش درصدد است تا میزان تأثیر این عوامل را اندازه‌گیری کند. همچنین، میان پژوهشگران اختلاف نظر وجود دارد؛ برخی معتقدند عواملی که زنان را به ورود به عرصه کارآفرینی ترغیب می‌کنند، در مناطق، استان‌ها و کشورهای مختلف تفاوت دارد. بنابراین، در چارچوب ارائه‌شده توسط منصور (۲۰۰۵) شکاف‌هایی وجود دارد که نیاز به بررسی صحت این ادعا را نشان می‌دهد.

چارچوب معیشت پایدار فرض می‌کند که افراد در محیطی آسیب‌پذیر زندگی می‌کنند که شامل شوک‌ها، تحولات و تغییرات فصلی است (چیتونگو^۴، ۲۰۱۹: ۷۴). این محیط آسیب‌پذیر تحت تأثیر ساختارها و روش‌هایی است که شامل سطوح مقررات دولتی، قوانین و فرهنگ حاکم بر استراتژی‌های معیشتی است (تابارس^۵ و همکاران، ۲۰۲۲: ۷۲۳؛ کابونگا^۶، ۲۰۲۰: ۲۱۲). این استراتژی‌ها برای دستیابی به نتایج مطلوب معیشتی نظیر امنیت غذایی استفاده می‌شوند. این مفهوم

1. Ngorora & Mago

2. Ndofirepi

3. Mansour

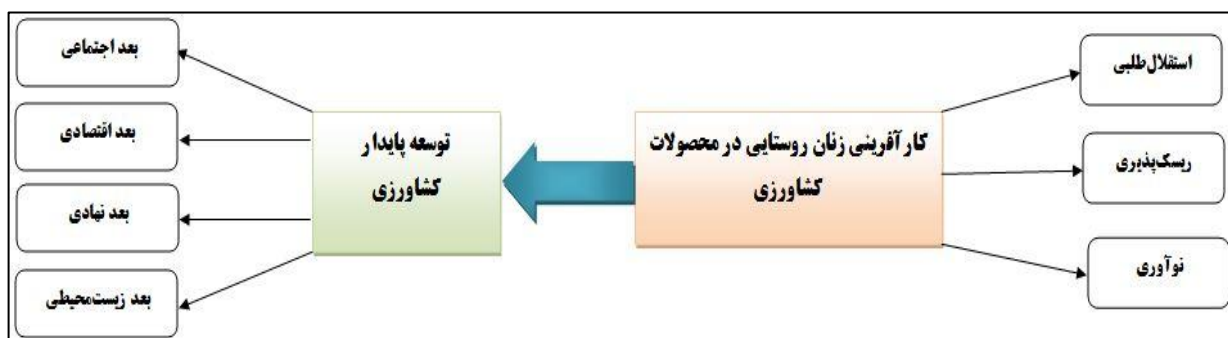
4. Chitongo

5. Tabares

6. Kabonga

فرض می‌کند که افراد به‌طور مداوم در حال حرکت بین فقر و بهبودی هستند و این دیدگاه به درک بهتر فرآیندهای اصلاحات نسبت به اندازه‌گیری خط فقر کمک می‌کند (سرات^۱، ۲۰۱۷: ۴۲). سرمایه مالی به مجموعه‌ای از منابع پولی اطلاق می‌شود که افراد برای دستیابی به اهداف معیشتی خود، از جمله درآمد، اشتغال و پس‌انداز، به آن نیاز دارند (کابونگا، ۲۰۲۰: ۵). این نوع از سرمایه، به‌ویژه از آن جهت اهمیت دارد که امکان انجام بسیاری از فعالیت‌ها را فراهم می‌آورد. به‌عنوان مثال، اگر خانواده‌ای از نظر مالی تأمین باشد، می‌تواند اقداماتی چون فرستادن فرزندان به مدرسه، خرید غذای کافی و حتی دسترسی به خدمات درمانی را انجام دهد. سرمایه فیزیکی به زیرساخت‌ها و دارایی‌های ضروری برای ترویج و پشتیبانی از پایداری معیشت‌های روستایی اطلاق می‌شود. این موارد شامل زیرساخت‌ها، دسترسی به بازار و حمل‌ونقل هستند (استویان^۲ و همکاران، ۲۰۱۲: ۲). سرمایه انسانی به دانش، مهارت‌ها، آموزش و توانایی فرد در کار کردن در شرایط سلامتی خوب اشاره دارد که به او اجازه می‌دهد استراتژی‌های معیشتی را دنبال کند. سرمایه اجتماعی به ویژگی‌های سازمان اجتماعی اطلاق می‌شود که در مدیریت فعالیت‌های جامعه‌محور، تجربه و انگیزه‌های درونی کمک می‌کند. این شامل منابع اجتماعی است که افراد برای دستیابی به اهداف معیشتی از آن‌ها بهره می‌برند، مانند پرستیژ اجتماعی، همکاری و قدرت تصمیم‌گیری (فافچامپ^۳، ۲۰۰۱: ۴۴). سرمایه طبیعی شامل ذخایر منابع طبیعی است که ورودی‌های ضروری برای افراد کم‌درآمد را فراهم می‌کند و معیشت از آن‌ها به دست می‌آید. این نوع سرمایه شامل دارایی‌های ملموس و ناملموس مانند کیفیت هوا، کیفیت خاک و تأمین سرپناه برای ایجاد یک محیط سالم است. چارچوب معیشت پایدار شرایطی را توصیف می‌کند که دسترسی افراد به دارایی‌ها و فرصت‌های معیشتی را که می‌توانند به نتایج معیشت پایدار تبدیل شوند، تعیین می‌کند و آن‌ها را از دام فقر خارج می‌سازد (کابونگا، ۲۰۲۰: ۱۳) اشاره کرد که نتایج معیشت پایدار شامل پنج شاخص است: درآمد بیشتر، بهبود رفاه، کاهش آسیب‌پذیری، بهبود امنیت غذایی و استفاده پایدارتر از منابع طبیعی. درآمد بیشتر یا درآمد کافی به افراد این امکان را می‌دهد که نیازهای خود را تأمین کنند.

شکل ۱- مدل مفهومی تحلیل کارآفرینی زنان روستایی در محصولات غذایی کشاورزی بر تحقق کشاورزی پایدار

۳- روش، تکنیک‌ها و قلمرو

پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف، کاربردی است و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش را زنان کارآفرین ساکن در مناطق روستایی شهرستان رامهرمز که طی سال‌های اخیر در زمینه کارآفرینی محصولات غذایی کشاورزی مشغول به فعالیت بوده‌اند، تشکیل می‌دهد. طبق اعلام بخش آموزش و ترویج جهاد کشاورزی شهرستان رامهرمز، تعداد زنان کارآفرین در روستاهای این شهرستان حدود ۱۵۰ نفر است که با توجه به محدود بودن این

¹. Serrat

². Stoian

³. Fafchamp

جامعه، همه افراد به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. روش نمونه گیری نیز به صورت تصادفی ساده انتخاب و داده‌های پژوهش با استفاده از ابزار تحقیق (پرسشنامه) جمع آوری شد. ابزار مورد استفاده در این پژوهش شامل پرسشنامه محقق ساخته‌ای است که روایی آن به صورت محتوایی (صوری) و سازه‌ای و پایایی آن با استفاده از پایایی ترکیبی مورد تأیید قرار گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. بر این اساس برای بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی و متغیرهای پژوهش از آمار توصیفی استفاده شد و برای بررسی سؤال‌های پژوهش از رویکرد مدل سازی معادله ساختاری واریانس محور با کمک نرم افزارهای SPSS و Smart-PLS استفاده گردید. این رویکرد به پژوهشگر کمک می‌کند تا با متغیرهای اصلی درگیر در مدل نظری به عنوان متغیرهای مکنون^۱ برخورد کرده و خطاهای اندازه گیری^۲ را در برآورد پارامترهای مرتبط با آزمون مدل دخالت دهد و در نتیجه برآوردها از دقت بالاتر و قابل اطمینان تری برخوردار باشند.

جدول ۱- شاخص‌ها و گویه‌های پژوهش

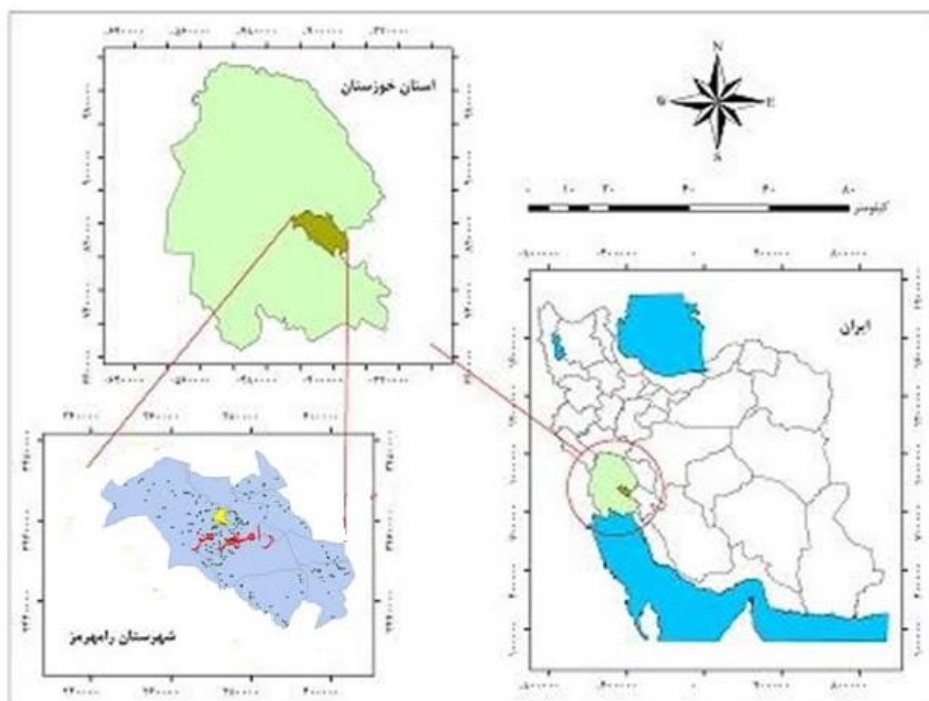
توسعه پایدار کشاورزی	
گویه‌ها	
بهبود درآمد خانوار - افزایش اشتغال در روستاها - افزایش دسترسی به بازارهای جدید تولیدات خانگی - تنوع درآمد خانواده‌ها - بهبود و توسعه زیرساخت‌های کشاورزی - افزایش فرصت‌های سرمایه‌گذاری در روستاها - توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی - دسترسی آسان به تسهیلات بانکی ویژه (سهولت شرایط گرفتن بازپرداخت و با بهره پایین)	بعد اقتصادی
ارتقا موقعیت اجتماعی زنان - افزایش احترام و اعتبار اجتماعی زنان - الگوی مناسبی برای دیگر زنان - تقویت همبستگی اجتماعی در روستاها - بهبود جایگاه زنان در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و اجتماعی - افزایش اعتمادبه‌نفس و خودباوری در میان زنان - افزایش روحیه همیاری و همکاری در جامعه - الگوی مثبتی برای مشارکت اجتماعی و فرهنگی در جامعه	بعد اجتماعی
کاهش ضایعات و پسماندهای غذایی - استفاده از مواد بسته‌بندی پایدار و قابل بازیافت برای محصولات - بهبود استفاده از آب و کاهش هدر رفت آن - استفاده از روش‌های دوستدار محیط زیست - استفاده از تکنیک‌های کشاورزی ارگانیک - کاهش استفاده از مواد شیمیایی	بعد زیست محیطی
بهره‌مندی از حمایت‌های دولتی (وام، آموزش، تسهیلات) در کارآفرینی - نقش نهادهای محلی (مانند تعاونی‌ها و شوراهای روستایی) در حمایت از کارآفرینی - کافی بودن تسهیلات مالی و اعتباری ارائه‌شده توسط نهادهای ارائه تسهیلات بیمه برای کاهش ریسک‌های تولید محصولات غذایی - بهره‌مندی از مشاوره‌های فنی و حقوقی که توسط نهادهای دولتی یا غیردولتی - ارائه مشوق‌های دولتی	بعد نهادی
کارآفرینی زنان در عرصه‌ی محصولات کشاورزی غذایی	
گویه‌ها	
علاقه‌مند به یادگیری کارآفرینی‌های جدید در ارتباط با محصولات غذایی - توانایی تبدیل محصولات غذایی کشاورزی به شیوه‌های مختلف (کنسروی، خشک، آب‌پز، ترشی و...) - برخورداری از قدرت و توانایی بالا برای تبدیل محصولات کشاورزی غذایی و فروش آن‌ها در بازار - استقلال و توانایی گسترش کسب‌وکار	استقلال طلبی
استفاده از پس‌انداز خود در جهت تبدیل محصولات کشاورزی غذایی - سرمایه‌گذاری زنان در حوزه محصولات کشاورزی غذایی - تحقق ایده‌های جدید در زمینه کارآفرینی محصولات کشاورزی غذایی - استقبال از راهکارهای نوین و جدید در زمینه‌ی کارآفرینی تولید محصولات غذایی به شیوه‌های مختلف	ریسک پذیری
جلوگیری از دورریز محصولات با روش‌های خشک کردن محصولات - نوآوری‌های تبدیل محصولات غذایی برای ماندگاری بیشتر - استفاده از فناوری‌های برتر بهینه تولید - استفاده از فناوری‌های برتر برای عرضه - تبدیل محصولات کشاورزی غذایی به محصولات غذایی جدید - تبدیل محصولات کنسروی	نوآوری

شهرستان رامهرمز بین مدار ۴۹ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۵۲ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار مبدأ و ۳۰ درجه و ۳۷ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۴۱/۵ دقیقه غربی، شمال خط استوا قرار دارد. این شهرستان در شرق استان خوزستان واقع شده است؛ و از شمال و شمال غربی با شهرستان هفتکل، از شمال شرقی با شهرستان باغ‌ملک، از شرق به شهرستان بهمنی استان کهگیلویه و بویراحمد، از غرب با شهرستان اهواز، از جنوب غربی با شهرستان رامشیر و از جنوب با شهرستان امیدیه همسایه است.

^۱ Latent Variable

^۲ Measurement Error

شکل ۲- موقعیت جغرافیایی شهرستان رامهرمز در ایران و استان

۴- یافته‌ها و تحلیل داده

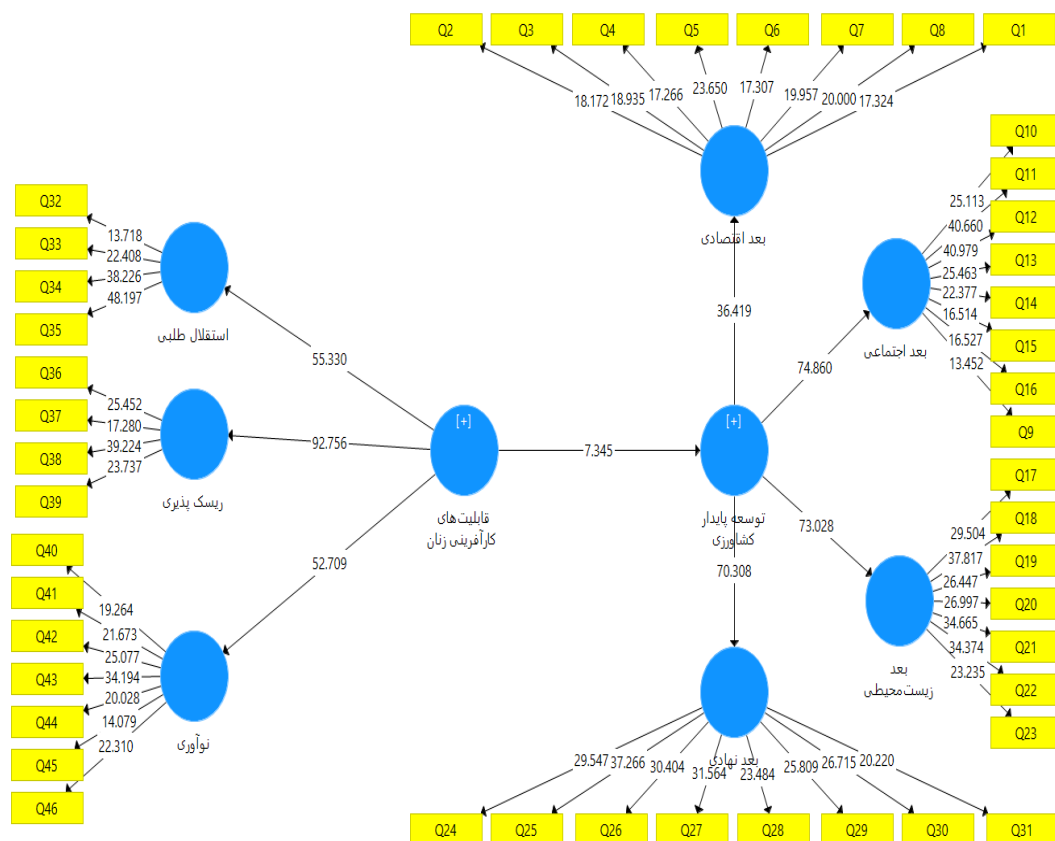
در این قسمت متغیرهای اصلی پژوهش با استفاده از مهم‌ترین شاخص‌های آمار توصیفی (گرایش مرکزی، پراکندگی و شکل توزیع) توصیف شده است:

جدول ۲- توصیف متغیرهای تحقیق با استفاده از شاخص‌های توصیفی

شاخص‌ها	بعد اقتصادی	بعد اجتماعی	بعد زیست محیطی	بعد نهادی	توسعه پایدار کشاورزی	استقلال طلبی	ریسک پذیری	نوآوری	قابلیت‌های کارآفرینی
میانگین	۳/۹۳	۳/۹۹	۴/۰۱	۴/۰۳	۳/۹۹	۳/۷۵	۳/۸۲	۳/۷۳	۳/۷۶
گرایش به مرکز	۴	۴	۴	۴	۴	۳/۷۵	۴	۳/۷۱	۳/۸۰
نما	۵	۴	۵	۵	۵	۳/۵۰	۴	۴	۳/۷۳
انحراف معیار	۰/۷۵۲	۰/۷۲۱	۰/۷۴۹	۰/۷۰۶	۰/۶۷۷	۰/۸۳۷	۰/۸۴۱	۰/۸۱۹	۰/۷۷۸
واریانس	۰/۵۶۶	۰/۵۲۱	۰/۵۶۲	۰/۴۹۹	۰/۴۵۹	۰/۷۰۲	۰/۷۰۷	۰/۶۷۱	۰/۶۰۵
پراکندگی	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۳/۷۱	۳/۸۷
کمینه	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱/۲۹	۱/۱۳
بیشینه	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵
چولگی	-۰/۹۵۲	-۰/۹۴۴	-۰/۶۲۸	-۰/۶۵۵	-۰/۹۱۷	-۰/۷۱۵	-۰/۷۷۷	-۰/۵۴۸	-۰/۷۴۰
شکل توزیع	۲/۱۲۶	۲/۶۱۶	۱/۳۴۸	۱/۵۲۹	۲/۸۳۶	۱/۰۰۷	۰/۸۷۸	۰/۳۰۵	۱/۰۲۰
خطای چولگی	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸	۰/۱۹۸
خطای کشیدگی	۰/۳۹۴	۰/۳۹۴	۰/۳۹۴	۰/۳۹۴	۰/۳۹۴	۰/۳۹۴	۰/۳۹۴	۰/۳۹۴	۰/۳۹۴

بر حسب مقادیر جدول بالا؛ ۱) میانگین تمامی متغیرهای پژوهش در نمونه آماری پژوهش بالاتر از میانگین فرضی ۱(۳) است به عبارت دیگر نمونه آماری متغیرهای پژوهش را بالاتر از حد متوسط ارزیابی کرده‌اند. ۲) با توجه به مقدار شاخص انحراف معیار پراکندگی داده‌ها از شاخص میانگین در حد معمول یا به عبارتی متوسط برآورد می‌شود. ۳) مقدار منفی شاخص چولگی تمامی متغیرهای پژوهش بیانگر تمایل نمره‌های متغیرهای پژوهش به سمت مقادیر بالاتر از میانگین می‌باشد. همچنین مقدار مثبت شاخص کشیدگی تمامی متغیرهای پژوهش نشان دهنده شکل توزیع نسبتاً برآمده داده‌های مربوط به این متغیرها است. در نهایت اینکه با توجه به کشیدگی متغیرهای بعد اقتصادی، بعد اجتماعی و توسعه پایدار کشاورزی که در دامنه ± 2 قرار ندارد می‌توان گفت توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش به سمت توزیع غیر نرمال تمایل دارند.

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق در فرضیه‌های پژوهش با استفاده از مدل سازی معادله ساختاری رویکرد واریانس محور انجام گردید. استفاده از این رویکرد در آزمون فرضیه‌ها و مدل نظری پژوهش به پژوهشگر کمک می‌کند با متغیرهای اصلی درگیر در مدل نظری به‌عنوان متغیرهای مکنون برخورد کرده و خطاهای اندازه‌گیری را در برآورد پارامترهای مرتبط با آزمون مدل دخالت دهد و در نتیجه برآوردها از دقت بالاتر و قابل اطمینان‌تری برخوردار باشند. مدل یابی پی ال اس در دو مرحله صورت می‌پذیرد. در مرحله اول، مدل اندازه‌گیری (مدل بیرونی) از طریق تحلیل‌های روایی و پایایی و تحلیل عاملی تأییدی بررسی می‌شود و در مرحله دوم، مدل ساختاری (مدل درونی) با برآورد مسیر بین متغیرها مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

شکل ۳- مدل معادلات ساختاری تحقیق در حالت معناداری

^۱ مبنای محاسبه میانگین فرضی یا حد متوسط، طیف سنجش این متغیر در پژوهش حاضر است (۱ تا ۵)

با توجه به شکل بالا، تمامی ضرایب معناداری t از $۱/۹۶$ بیشتر هستند که این امر معنادار بودن تمامی سوالات و روابط میان متغیرها را در سطح اطمینان $۰/۹۵$ تایید می‌شود. همچنین شکل ۴ و جدول ۳ بارهای عاملی (۸) را برای هریک از معرف‌ها (متغیرهای آشکار) نشان داده شده است. بار عاملی مقدار عددی است که میزان شدت رابطه میان یک متغیر پنهان (سازه) و متغیر آشکار (شاخص) مربوطه را طی فرآیند تحلیل مسیر مشخص می‌کند. هرچه مقدار بار عاملی یک شاخص در رابطه با یک سازه مشخص بیشتر باشد، آن شاخص سهم بیشتری در تبیین آن سازه ایفا می‌کند (داوری و رضازاده، ۱۳۹۷). اگر بار عاملی کمتر $۰/۳$ باشد ضعیف است و از آن صرف نظر می‌شود. بار عاملی بین $۰/۳$ تا $۰/۶$ قابل قبول است و اگر بزرگ‌تر از $۰/۶$ باشد بسیار مطلوب است (کلاین^۱، ۲۰۱۴: ۲۲). بنابر نتایج بدست آمده مقدار بارهای عاملی متغیرهای آشکار ($۰/۷۳۰ - ۰/۸۸۵$) از نقطه برش $۰/۷$ و مقدار آماره t ی آن‌ها نیز از نقطه برش $۱/۹۶$ بزرگ‌تر بود ($P < ۰/۰۵$).

جدول ۳- بارهای عاملی متغیرهای آشکار

سازه	متغیر آشکار	بار عاملی	آماره t	وضعیت
بعد اقتصادی	q1	۰/۷۴۵	۱۷/۳۳۴	مطلوب
	q2	۰/۷۷۳	۱۸/۱۷۲	مطلوب
	q3	۰/۷۹۴	۱۸/۹۳۵	مطلوب
	q4	۰/۷۷۹	۱۷/۲۶۶	مطلوب
	q5	۰/۸۱۹	۲۳/۶۵۰	مطلوب
	q6	۰/۷۴۸	۱۷/۳۰۷	مطلوب
	q7	۰/۷۵۶	۱۹/۹۵۷	مطلوب
	q8	۰/۷۶۴	۲۰/۰۰۰	مطلوب
بعد اجتماعی	q9	۰/۷۳۰	۱۳/۴۵۲	مطلوب
	q10	۰/۸۴۴	۲۵/۱۱۳	مطلوب
	q11	۰/۸۸۳	۴۰/۶۶۰	مطلوب
	q12	۰/۸۸۵	۴۰/۹۷۹	مطلوب
	q13	۰/۸۴۹	۲۵/۴۶۳	مطلوب
	q14	۰/۸۲۰	۲۲/۲۷۷	مطلوب
	q15	۰/۸۰۶	۱۶/۵۱۴	مطلوب
	q16	۰/۷۸۳	۱۶/۵۲۷	مطلوب
بعد زیست محیطی	q17	۰/۸۳۹	۲۹/۵۰۴	مطلوب
	q18	۰/۸۷۱	۳۷/۸۱۷	مطلوب
	q19	۰/۸۳۷	۲۶/۴۴۷	مطلوب
	q20	۰/۸۲۵	۲۶/۹۹۷	مطلوب
	q21	۰/۸۶۴	۱۶/۶۶۵	مطلوب
	q22	۰/۸۶۶	۳۴/۲۷۴	مطلوب
	q23	۰/۸۲۰	۲۳/۲۳۵	مطلوب
	q24	۰/۸۲۸	۲۹/۵۴۷	مطلوب
بعد نهادی	q25	۰/۸۱۴	۳۷/۲۶۶	مطلوب
	q26	۰/۸۵۶	۳۰/۴۰۴	مطلوب

¹. Kline

سازه	متغیر آشکار	بارعاملی	آماره t	وضعیت
	q27	۰/۸۶۲	۳۱/۵۶۴	مطلوب
	q28	۰/۷۹۷	۳۳/۴۸۴	مطلوب
	q29	۰/۸۴۰	۲۵/۸۰۹	مطلوب
	q30	۰/۸۲۵	۲۶/۷۱۵	مطلوب
	q31	۰/۸۰۸	۲۰/۲۲۰	مطلوب
	q32	۰/۷۳۷	۱۳/۷۱۸	مطلوب
	q33	۰/۸۱۵	۲۲/۴۰۸	مطلوب
	q34	۰/۸۷۱	۳۸/۲۲۶	مطلوب
	q35	۰/۸۱۴	۴۸/۱۹۷	مطلوب
	q36	۰/۸۳۴	۲۵/۴۵۲	مطلوب
استقلال طلبی	q37	۰/۸۲۷	۱۷/۲۸۰	مطلوب
	q38	۰/۸۷۱	۳۹/۲۲۴	مطلوب
	q39	۰/۸۲۹	۳۳/۷۳۷	مطلوب
	q40	۰/۸۲۱	۱۹/۲۶۴	مطلوب
	q41	۰/۸۰۷	۲۳/۶۷۳	مطلوب
ریسک پذیری	q42	۰/۸۵۱	۲۵/۰۷۷	مطلوب
	q43	۰/۸۶۷	۳۴/۱۹۴	مطلوب
	q44	۰/۸۲۰	۲۰/۰۲۸	مطلوب
	q45	۰/۷۶۲	۱۴/۰۷۹	مطلوب
	q46	۰/۷۹۷	۲۲/۳۱۰	مطلوب
نوآوری				

علاوه بر این، جهت تأیید روایی ابزار اندازه‌گیری از سه نوع روایی، روایی محتوا (روایی محتوا از طریق نظرسنجی از خبرگان مورد تأیید قرار گرفت)، روایی همگرا^۱ (که با استفاده از میانگین واریانس استخراج شده^۲ سنجیده می‌شود) و روایی واگرا^۳ (با استفاده از شاخص HTMT سنجیده شده است) استفاده شده است. به منظور تعیین پایایی پرسشنامه نیز از دو معیار ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی مرکب استفاده شد.

جدول ۴- ضرایب پایایی و روایی مدل

متغیرها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	روایی همگرا
بعد اقتصادی	۰/۹۰۳	۰/۹۲۲	۰/۵۹۷
بعد اجتماعی	۰/۹۳۳	۰/۹۴۵	۰/۶۸۳
بعد زیست محیطی	۰/۹۳۴	۰/۹۴۶	۰/۷۱۶
بعد نهادی	۰/۹۳۹	۰/۹۴۹	۰/۷۰۲
توسعه پایدار کشاورزی	۰/۹۴۴	۰/۹۶۰	۰/۸۵۸
استقلال طلبی	۰/۸۴۳	۰/۸۹۵	۰/۶۸۲
ریسک پذیری	۰/۸۶۴	۰/۹۰۷	۰/۷۱۰
نوآوری	۰/۹۱۸	۰/۹۳۴	۰/۶۷۰
قابلیت‌های کارآفرینی	۰/۹۲۹	۰/۹۵۵	۰/۸۷۵

^۱ Convergent Validity

^۲ Average Variance Extracted (AVE)

^۳ Divergent Validity

آلفای کرونباخ معیاری برای سنجش پایایی و سنجش پایایی مناسب برای ارزیابی پایداری درونی (سازگاری درونی) محسوب می‌گردد. برتری پایایی ترکیبی نسبت به آلفای کرونباخ در این است که پایایی سازه‌ها نه به صورت مطلق بلکه با توجه به همبستگی سازه‌هایشان با یکدیگر محاسبه می‌گردد (ورتس^۱ و همکاران، ۱۹۷۴: ۷۱). مقدار ملاک برای مناسب بودن آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی بالای ۰/۷ است (داوری و رضازاده، ۱۳۹۷). روایی همگرا به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سوالات (شاخص‌ها) خود می‌پردازد و مقدار مناسب شاخص AVE بالاتر از ۰/۵ است (فورنل و لارکر^۲، ۱۹۸۱: ۱۹). با توجه به مقادیر گزارش شده در جدول ۴ نشان از تایید پایایی و روایی همگرایی متغیرهای تحقیق دارد. روایی واگرا میزان افتراق مشاهده پذیرهای متغیر پنهان آن مدل با سایر مشاهده پذیرهای موجود در مدل را می‌سنجد که با شاخص HTMT مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۵- ماتریس جدول روایی واگرا به روش HTMT

متغیر	قابلیت‌های کارآفرینی
توسعه پایدار کشاورزی	۰/۷۳۰

مطابق با ماتریس بالا، مقادیر شاخص HTMT سازه‌های قابلیت‌های کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی با همدیگر کمتر از ۰/۹ می‌باشد که این امر روایی واگرای مناسب و برازش خوب مدل اندازه‌گیری را نشان می‌دهد. پس از تأیید قابلیت اعتماد مدل بیرونی، گام بعدی ارزیابی نتایج مدل ساختاری است که این امر شامل بررسی قابلیت‌های پیشینی مدل و روابط بین سازه‌هاست که با استفاده از یک رویکرد نظام‌مند در قالب گام‌هایی بر اساس پیشنهاد هیر و همکاران^۳ (۲۰۲۱) انجام می‌گیرد. به منظور ارزیابی همخطی بین متغیرها از شاخص عامل تورم واریانس استفاده شد. بر اساس نظر هیر و همکاران (۲۰۲۱) نقطه برش ۵ آستانه‌ی تحمل در نظر گرفته شده برای برآورد و تشخیص میزان همخطی بین متغیرها در نظر گرفته شده است. بر اساس نتایج جدول ۵ مقدار بدست آمده مطلوب برآورد شد.

جدول ۶- ارزیابی همخطی بین متغیرها

متغیر	توسعه پایدار کشاورزی
قابلیت‌های کارآفرینی	۱

مقدار اساسی ارزیابی متغیرهای مکنون درون‌زا، ضریب تعیین می‌باشد. به زعم هیر و همکاران (۲۰۲۱) سه مقدار ۰/۲۵، ۰/۵ و ۰/۷۵ به ترتیب نشان از اندازه اثر کوچک، متوسط و بزرگ یک سازه بر سازه دیگر دارد. مقادیر ضریب تعیین مربوط به متغیر توسعه پایدار کشاورزی برابر است با ۰/۴۶۸ که مقدار ضریب تعیین اندازه اثر متوسط متغیر قابلیت‌های کارآفرینی بر این متغیر را نشان می‌دهد و نشان از برازش مناسب مدل ساختاری مدل است. شاخص کیفیت مدل ساختاری نیز به بررسی توانایی مدل ساختاری در پیش‌بینی کردن به روش چشم پوشی می‌باشد. معروف‌ترین و شناخته‌ترین معیار اندازه‌گیری این توانایی شاخص Q2 استون - گایسلر است که بر اساس این ملاک مدل باید نشانگرهای متغیرهای مکنون درون‌زای انعکاسی را پیش‌بینی کند. مقادیر Q2 بالای صفر نشان می‌دهد که مقادیر مشاهده شده خوب بازسازی شده‌اند و

¹. Werts

². Fornell & Larcker

³ Hair et al

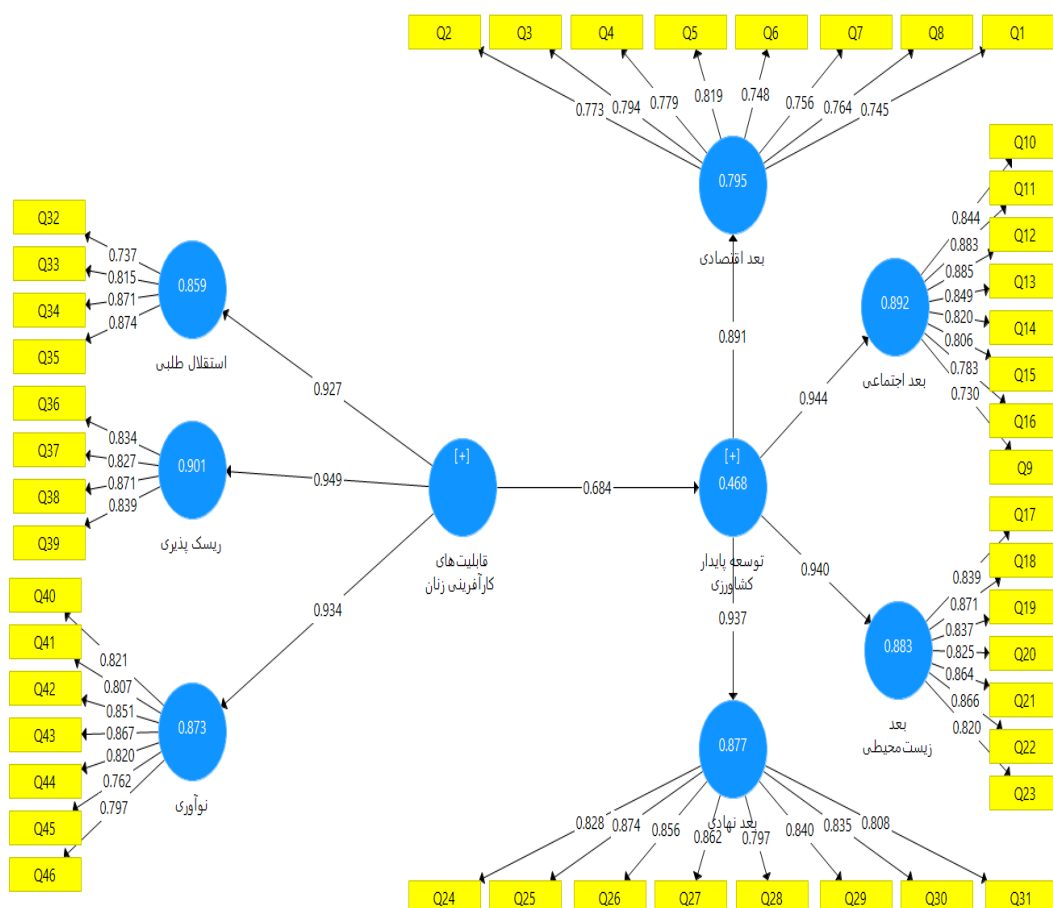

مدل توانایی پیش‌بینی دارد (هنسلر و همکاران^۱، ۲۰۰۹). مقادیر Q2 به دست آمده برای توسعه پایدار کشاورزی ۰/۳۶۲ می‌باشد که نشان از کیفیت مناسب مدل ساختاری در پیش‌بینی کردن دارد.

جدول ۷- شاخص‌های ارزیابی مدل ساختاری

متغیر	ضریب تعیین	Q۲
توسعه پایدار کشاورزی	۰/۴۶۸	۰/۳۶۲

شاخص دیگری که مورد بررسی قرار گرفت، شاخصی بنام اندازه اثر f^2 (اندازه اثر کوهن^۲) بود. این شاخص توان تبیین‌کنندگی مدل را مورد بررسی قرار می‌دهد. طبق نظر کوهن (۱۹۸۸) مقادیر در نظر گرفته شده ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب اندازه‌های اثر ضعیف، متوسط و قوی یک سازه بر سازه‌ی دیگر است. نتایج بررسی شاخص f^2 در جدول ۸ گزارش شده است. گام بعدی ارزیابی ضرایب مسیر و معناداری روابط بین متغیرها در مدل ساختاری است. نتایج مدل معادله ساختاری فرض‌های تدوین شده این پژوهش را حمایت کرد. شکل ۴ مدل معادله ساختاری تحقیق را در حالت استاندارد نشان می‌دهد و جدول شماره ۸ مجموع اثرات بین متغیرهای پنهان تحقیق را نشان می‌دهد.

شکل ۴- مدل معادلات ساختاری تحقیق در حالت استاندارد

¹ Henseler & etl

² Effect Size Cohen

جدول ۸- نتایج بررسی اثرات مستقیم بین متغیرهای تحقیق

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب مسیر	آماره t	سطح معناداری	نتیجه	f2
قابلیت‌های کارآفرینی	توسعه پایدار کشاورزی	۰/۶۸۴	۷/۳۴۵	۰/۰۰۱	تایید	۰/۸۷۸

در نهایت پس از بررسی شاخص‌های متعدد در خصوص ارزیابی هر یک از بخش‌های مدلسازی معادلات ساختاری (اعم از مدل بیرونی و مدل درونی)، هیر و همکاران (۲۰۲۱) جهت ارزیابی کلی مدل، معیاری را تحت عنوان شاخص اصلی نیکویی برازش در مدلسازی معادلات ساختاری در رویکرد واریانس محور معرفی کردند که در اصطلاح به ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد شده^۱ مرسوم است. نقطه برش در این شاخص کمتر از ۰/۰۸ در نظر گرفته شده است که در این پژوهش مقدار به دست آمده برای ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد شده ۰/۰۶۵ می‌باشد که نشان می‌دهد مدل تحقیق از برازش مناسبی برخوردار است.

مطابق با جدول شماره ۸ و شکل‌های ۲ و ۳ می‌توان گفت که میزان اثر متغیر قابلیت‌های کارآفرینی زنان روستایی در محصولات غذایی کشاورزی بر توسعه پایدار کشاورزی برابر با ۰/۶۸۴ می‌باشد. همچنین مقدار آماره t (ضریب معناداری) برای این مسیر برابر با ۷/۳۴۵ می‌باشد و این مقدار بیشتر از ۱/۹۶ است. همچنین سطح معناداری به دست آمده برای این مسیر ۰/۰۰۱ می‌باشد که کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد لذا فرضیه اول تحقیق تایید و فرض صفر اول رد می‌شود. به عبارتی قابلیت‌های کارآفرینی زنان روستایی در محصولات غذایی کشاورزی تأثیر مثبت و معناداری بر توسعه پایدار کشاورزی دارد و با بهبود قابلیت‌های کارآفرینی زنان روستایی در محصولات غذایی کشاورزی میزان توسعه پایدار کشاورزی نیز افزایش می‌یابد.

۵- بحث و فرجام

پژوهش حاضر با هدف تحلیل نقش کارآفرینی زنان روستایی در توسعه پایدار کشاورزی با تأکید بر محصولات غذایی در شهرستان رامهرمز انجام شد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که کارآفرینی زنان روستایی تأثیر مثبت و معناداری بر توسعه پایدار کشاورزی دارد. این نتایج با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM) با رویکرد واریانس محور (PLS) مورد بررسی قرار گرفت. در این بخش، یافته‌های پژوهش به تفصیل تحلیل و تفسیر می‌شوند. بر اساس نتایج توصیفی، میانگین تمامی متغیرهای پژوهش بالاتر از میانگین فرضی (۳) بود، که نشان‌دهنده ارزیابی مثبت نمونه آماری از متغیرهای پژوهش است. همچنین، انحراف معیار متغیرها در حد متوسط بود، که بیانگر پراکندگی متعادل داده‌ها حول میانگین است. شاخص چولگی منفی و کشیدگی مثبت متغیرها نیز حاکی از تمایل داده‌ها به سمت مقادیر بالاتر از میانگین و توزیع نسبتاً برآمده است. با این حال، توزیع داده‌های مربوط به ابعاد اقتصادی، اجتماعی و توسعه پایدار کشاورزی به سمت توزیع غیر نرمال تمایل داشتند، که نیاز به توجه ویژه در تحلیل‌های آماری داشت.

در مرحله اول، مدل اندازه‌گیری از طریق تحلیل‌های روایی و پایایی مورد بررسی قرار گرفت. بارهای عاملی متغیرهای آشکار (۰/۷۳۰ تا ۰/۸۸۵) از نقطه برش ۰/۷ بالاتر بودند، که نشان‌دهنده رابطه قوی بین متغیرهای آشکار و سازه‌های پنهان است. همچنین، آماره t برای تمامی بارهای عاملی از ۱/۹۶ بیشتر بود، که معناداری روابط را در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌کند. روایی محتوا، روایی همگرا (با استفاده از شاخص AVE) و روایی واگرا (با استفاده از شاخص

^۱ SRMR

(HMTT) نیز تأیید شدند. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی مورد تأیید قرار گرفت، که نشان‌دهنده سازگاری درونی و پایایی مناسب ابزار اندازه‌گیری است.

در مرحله دوم، مدل ساختاری با بررسی روابط بین سازه‌ها ارزیابی شد. ضریب تعیین (R^2) برای متغیر توسعه پایدار کشاورزی ۰/۴۶۸ بود، که نشان‌دهنده اثر متوسط قابلیت‌های کارآفرینی زنان روستایی بر توسعه پایدار کشاورزی است. شاخص Q^2 نیز مقدار ۰/۳۶۲ را نشان داد، که بیانگر توانایی مدل در پیش‌بینی متغیرهای درون‌زا است. اندازه اثر (f^2) نیز تأثیر قوی قابلیت‌های کارآفرینی بر توسعه پایدار کشاورزی را نشان داد. ضریب مسیر بین قابلیت‌های کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی ۰/۶۸۴ بود، که با آماره t برابر با ۷/۳۴۵ و سطح معناداری ۰/۰۰۱، تأثیر مثبت و معنادار این رابطه را تأیید می‌کند.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که کارآفرینی زنان روستایی در محصولات غذایی کشاورزی نقش مهمی در تحقق توسعه پایدار کشاورزی دارد. بهبود قابلیت‌های کارآفرینی زنان روستایی می‌تواند به افزایش پایداری اقتصادی، اجتماعی و محیطی در بخش کشاورزی منجر شود. این نتایج با مطالعات پیشین که بر نقش زنان در توسعه پایدار تأکید داشتند، همسو است. با این حال، توزیع غیر نرمال برخی متغیرها و نیاز به بررسی بیشتر عوامل مؤثر بر کارآفرینی زنان روستایی، از جمله محدودیت‌های این پژوهش محسوب می‌شوند.

از منظر علمی، یافته‌های این پژوهش با تحقیقات پیشین نظیر مطالعات داوری و رضازاده (۱۳۹۷) و نیز مدل‌های نظری کوهن (۱۹۸۸) و هیر و همکاران (۲۰۲۱) همخوانی دارد. کوهن (۱۹۸۸) نیز به نقش قابلیت‌های نوآورانه و انعطاف‌پذیری در موفقیت کارآفرینان اشاره دارد. هیر و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای بر کاربرد شاخص‌های آماری پیشرفته نظیر ضریب تعیین (R^2)، شاخص Q^2 و شاخص f^2 برای ارزیابی مدل‌های تحقیق تأکید کرده‌اند که این شاخص‌ها می‌توانند اعتبار مدل‌های پیچیده را تضمین کنند. برای مثال، مقدار Q^2 برای متغیر توسعه پایدار کشاورزی برابر با ۰/۳۶۲ بوده که نشان‌دهنده کیفیت مناسب مدل در پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته است. همچنین شاخص f^2 با مقدار ۰/۴۸۲ تأثیر بالای قابلیت‌های کارآفرینی بر توسعه پایدار را تأیید می‌کند. این نتایج نشان‌دهنده اهمیت سرمایه‌گذاری در آموزش و توانمندسازی زنان روستایی است، به‌ویژه در حوزه‌هایی که نیاز به نوآوری و تکنولوژی دارند.

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، ضریب تأثیر متغیر قابلیت‌های کارآفرینی بر توسعه پایدار کشاورزی برابر با ۰/۶۸۴ و مقدار آماره t نیز ۷/۳۴۵ است که نشان‌دهنده معناداری بالا در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌باشد. این نتایج بیان می‌کند که توسعه قابلیت‌های کارآفرینی در میان زنان روستایی می‌تواند به‌طور مستقیم در تقویت جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی کشاورزی پایدار نقش داشته باشد. از این منظر، تأثیر این قابلیت‌ها بر پایداری زیست‌محیطی نیز قابل توجه است، زیرا بسیاری از پروژه‌های کشاورزی توسط زنان با رویکرد حفاظت از منابع و کاهش ضایعات همراه است. از این‌رو با توجه به مدل‌نهایی پژوهش، شاخص‌های اثرگذار با ضریب ۰/۶۸ در تحقق شاخص‌های اثرپذیر توسعه پایدار کشاورزی نقش داشته و در ابعاد اجتماعی (۰/۹۴۴)؛ زیست‌محیطی (۰/۹۴۰)؛ نهادی (۰/۹۳۷) و اقتصادی (۰/۸۹۱) به ترتیب دارای اثرپذیری بالایی می‌باشند. همچنین تحلیل نتایج این پژوهش حاکی از آن است که برای توسعه کشاورزی پایدار، توجه به نقش زنان روستایی در عرصه کارآفرینی محصولات غذایی کشاورزی ضروری است؛ لذا برنامه‌ریزی‌های آتی برای توسعه کارآفرینی زنان روستایی، با توجه به نتایج پژوهش، از جنبه‌های ذیل به ترتیب اولویت قابل‌بررسی است: جنبه اقتصادی؛ توسعه مهارت‌های مدیریتی و کارآفرینی زنان می‌تواند به افزایش درآمد خانوارهای روستایی و کاهش فقر کمک کند. ایجاد زیرساخت‌های مناسب؛ فراهم کردن تسهیلات مالی، دسترسی به بازار و فناوری‌های پیشرفته می‌تواند به بهبود توانمندی‌های زنان در این حوزه کمک کند. جنبه زیست‌محیطی؛ استفاده از روش‌های کشاورزی پایدار توسط زنان می‌تواند

به حفظ منابع طبیعی و کاهش آلودگی‌های محیطی منجر شود. جنبه اجتماعی؛ کارآفرینی زنان منجر به ارتقا جایگاه اجتماعی آنان در خانواده و جامعه می‌شود و زمینه‌های مشارکت بیشتر آنان در تصمیم‌گیری‌ها را فراهم می‌آورد.

۶- منابع

- احمدی، سنور، کوهستانی، حسین، یادآور، حسین و شعبانعلی فمی، حسین (۱۳۹۸). فرا تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۸(۲۷)، ۳۸-۲۱. URL: <http://serd.khu.ac.ir/article-۱۳۲۶۳-fa.html>
- پرور، فاطمه و خورشید، صدیقه (۱۴۰۳). ارائه الگوی پیش‌ران‌های توسعه گردشگری کشاورزی با رویکرد توسعه پایدار (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان دورود استان لرستان). *روستا و توسعه پایدار فضا*، ۵(۳)، ۷۸-۱۰۳. doi: [10.22077/vssd.2024.6708.1203](https://doi.org/10.22077/vssd.2024.6708.1203)
- زارع شمس آبادی، آزاده، فلکی، ملیحه و بخشی، محمدرضا (۱۴۰۳). بررسی اثرات مشاغل خانگی بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی. *روستا و توسعه پایدار فضا*، ۵(۳)، ۱۵۱-۱۳۱. doi: [10.22077/vssd.2024.7055.1219](https://doi.org/10.22077/vssd.2024.7055.1219)
- سندگل، محسن، اصغری لقمجانی، صادق، فاضل نیا، غریب و پیرانی، محمد (۱۴۰۱). محدودیت‌های کالبدی و زیست محیطی کارآفرینی در روستاهای پیرامونی مرز و تالاب بین‌المللی هامون (مورد مطالعه: بخش قرقری، شهرستان هیرمند). *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، ۹(۲)، ۵۸-۳۷. doi: [10.22069/jead.2022.19746.1552](https://doi.org/10.22069/jead.2022.19746.1552)
- فیروزآبادی، سید احمد، ایمانی جاجرمی، حسین و دباغی، حمیده (۱۳۹۷). تعاونی‌های زنان روستایی، پتانسیلی برای کارآفرینی اجتماعی (مطالعه موردی: تعاونی زنان روستایی مهر آفرین ارم- شهرستان پاکدشت). *زن در توسعه و سیاست*، ۱۶(۱)، ۱۷۳-۱۴۹. doi: [10.22059/jwdp.2018.238461.1007241](https://doi.org/10.22059/jwdp.2018.238461.1007241)
- قادرمرزی، حامد، جمشیدی، علیرضا، جمینی، داود و نظری سرمازه، حمید (۱۳۹۴). شناسایی موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه موردی: دهستان شلیل- شهرستان اردل). *برنامه ریزی منطقه‌ای*، ۵(۱۷)، ۱۱۸-۱۰۳. https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_723.html
- کرمان، فرانک و سقائیان، سید حسین (۱۴۰۲). تحلیل موانع فراروی کارآفرینی زنان روستایی استان کرمانشاه؛ کاربرد نظریه بنیانی. *آموزش و مدیریت کارآفرینی*، ۲(۲)، ۵۸-۴۳. doi: [10.22126/eme.2023.9304.1036](https://doi.org/10.22126/eme.2023.9304.1036)
- یاسوری، مجید و نوروزی نژاد، معصومه (۱۴۰۰). فرا تحلیل کیفی ابعاد توسعه کارآفرینی زنان روستایی. *زن در توسعه و سیاست*، ۱۹(۱)، ۴۱-۲۱. doi: [10.22059/jwdp.2021.313046.1007905](https://doi.org/10.22059/jwdp.2021.313046.1007905)

References

- Aggarwal, M., & Johal, R. K. (2021). Rural women entrepreneurship: A systematic literature review and beyond. *World Journal of Science, Technology and Sustainable Development*, 18(4), 373-392. <https://doi.org/10.1108/WJSTSD-04-2021-0039>
- Agrawal, R. (2018). Constraints and challenges faced by women entrepreneurs in emerging market economy and the way forward. *Journal of Women's Entrepreneurship and Education*. pp1-19. <http://dx.doi.org/10.28934/jwee18.34>
- Ahmad, A. (2019). Eco-Friendly Women Entrepreneurship in Rural Areas: A Paradigm Shift for Societal Uplift. *Jaipuria International Journal of Management Research*, 5(2), 41- 47. <http://dx.doi.org/10.22552/jijmr/2019/v5/i2/189060>
- Ahmadi, S., Kohistani, H., Yadavar, H., & Shabanali Fami, H. (2019). A meta-analysis of factors affecting the entrepreneurship development of rural women. *Economics of Space and Rural Development*, 8(27), 21-38. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-3263-fa.html> [In Persian]

- Alvarez, Amor_os, J. E., & Urbano, D. (2014). Regulations and entrepreneurship: Evidence from developed and developing countries. *Innovar*, 24(SPE), 81–89. <http://dx.doi.org/10.15446/innovar.v24n1spe.47548>
- Chandra, R., Sah, R., Bushra, M., & Pant, R. (2024). Women Empowerment and Entrepreneurship in Rural Communities in Uttarakhand, India. *international journal of scientific research in engineering and management*, 8(03), 1-10. <http://dx.doi.org/10.55041/IJSREM28983>
- Chitongo, L. (2019). Rural livelihood resilience strategies in the face of harsh climatic conditions. The case of ward 11 Gwanda, South, Zimbabwe. *Cogent Social Sciences*, 5, 1, [doi: 10.1080/23311886.2019.1617090](https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1617090).
- Fafchamps, M. (2001). Networks, communities and markets in Sub-Saharan Africa: Implications for firm growth and investment. *Journal of African Economies*, 10(suppl_2), 109–142. <http://dx.doi.org/10.1093/jae/10.Suppl2.109>
- Firouzabadi, S. A., Imani Jajarmi, H., & Dabbaghi, H. (2018). Rural Women's Cooperatives as a Potential for Social Entrepreneurship (Case Study: Mehr Afarin e Eram as a Rural Women's Cooperative). *Woman in Development & Politics*, 16(1), 149-173. [doi: 10.22059/jwdp.2018.238461.1007241](https://doi.org/10.22059/jwdp.2018.238461.1007241)[In Persian]
- Fosic, I., Kristi_c, J., & Trusi_c, A. (2017). Motivational factors: Drivers behind women entrepreneurs' decision to start an entrepreneurial venture in Croatia. *Scientific Annals of Economics and Business*, 64(3). <http://dx.doi.org/10.1515/saeb-2017-0022>
- Ghouse, S.M., Durrah, O., & McElwee, G. (2021). Rural women entrepreneurs in Oman: problems and opportunities. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 27(7), 1674- 1695. <http://dx.doi.org/10.1108/IJEBr-03-2021-0209>
- Haan, H. C. (2004). *Small enterprises: Women entrepreneurs in the UAE*: CLMRI.
- Hamdi, S., Kouhestani, H., Yadavr, H., & Shabani Ali Fami, H. (2019). Meta-analysis of factors affecting the development of rural women's entrepreneurship. *Spatial Economics and Rural Development*, 8(27), 21-38. [In Persian]
- Hundera, M. B. (2019). *Role conflict, coping strategies and female entrepreneurial success in sub-Saharan Africa: CentER*. Tilburg University.
- Kabonga, I. (2020). Reflections on the 'Zimbabwean crisis 2000–2008' and the survival strategies: The sustainable livelihoods framework (SLF) analysis. *Africa Review*, 12(2), 192–212. [doi: 10.1080/09744053.2020.1755093](https://doi.org/10.1080/09744053.2020.1755093).
- Kabonga, I., & Kwashirai, Z. (2021). Entrepreneurship among university students in Bindura, Zimbabwe. *Cogent Social Sciences*, 7, 1. [doi: 10.1080/23311886.2021.2004674](https://doi.org/10.1080/23311886.2021.2004674).
- Kabonga, I., Zvokuomba, K., & Nyagadza, B. (2021). The challenges faced by young entrepreneurs in informal trading in Bindura Zimbabwe. *Journal of Asian and African Studies (JAAS)*, 56(Issue 8) 1780–1794. [DOI:10.1177/0021909621990850](https://doi.org/10.1177/0021909621990850)
- Karamian, F., & Saghaian, S. H. (2023). Analysis of Barriers Facing Rural Women's Entrepreneurship in Kermanshah Province: An Application of the Grounded Theory. *Education and Management of Entrepreneurship*, 2(2), 43-58. [doi: 10.22126/eme.2023.9304.1036](https://doi.org/10.22126/eme.2023.9304.1036)[In Persian]
- Kaviarasu, S. J., HendryRuban, A., & Francis, C. (2018). Women entrepreneurship in Indian context: A critical study of its challenges and solutions. *International Journal of Scientific Research and Reviews*, 2295–2303. <https://ignited.in/index.php/jasrae/article/view/7829>

- Khan, M. S., Breitenacker, R. J., & Schwarz, E. J. (2015). *Adding fuel to the fire. Management Decision*.
- Laudano, M. C., Zollo, L., Ciappei, C., & Zampi, V. (2019). Entrepreneurial universities and women entrepreneurship: A cross-cultural study. *Management Decision*.
- Mansor, N. (2005). Woman in business: Determinants for venturing in Malaysians SMEs. *Studia Universitatis Babeş Bolyai-Negotia*, 50(2), 41–55. https://ideas.repec.org/a/bbn/journal/2005_2_4_mansor.html
- Mashapure, R., Nyagadza, B., Chikazhe, L., Msipah, N., Ngorora, G.K.P., & Gwiza, A. (2022). Challenges hindering women entrepreneurship sustainability in rural livelihoods: Case of Manicaland province. *Cogent Social Sciences*. doi: 10.1080/23311886.2022.2132675.
- Maziriri, E. T., Nyagadza, B., Maramura, T. C., & Mapuranga, M. (2022). 'Being an entrepreneur like Mom and Dad': Using narrative analysis to understand how couplepreneurs stimulate an entrepreneurial mindset on their kids. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies (JEEE)*. Available from: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JEEE-05-2022-0153>.
- Meyer, M. (2018). Research on female entrepreneurship: Are we doing enough?. *Polish Journal of Management Studies*, 17. <http://dx.doi.org/10.17512/pjms.2018.17.2.14>
- Miah, J., Khan, S., Misto, O. F., & Karim, R. (2018). Women entrepreneurship of sylhet city, Bangladesh: Challenges & opportunities. *Journal of Management and Organizational Studies*, 5(3), 17–28. <http://dx.doi.org/10.5430/mos.v5n3p17>
- Ndofirepi, T. M. (2020). Relationship between entrepreneurship education and entrepreneurial goal intentions: Psychological traits as mediators. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 9, 2. doi: 10.1186/s13731-020-0115-x.
- Ngorora, G., & Mago, S. (2013). Challenges of rural entrepreneurship in South Africa: Insights from nkonkobe municipal area in the eastern cape province. *International Journal of Information Technology and Business Management*, 16(1), 1–11.
- Nyagadza, B., Kadembo, E. M., & Makasi, A. (2020). Structurally validated scale of appraising the link between corporate storytelling for branding & internal stakeholders' corporate brand perceptions. *Cogent Business and Management*, 6(1), 1–25. <http://dx.doi.org/10.1080/23311975.2020.1858524>
- Nyagadza, B., Mazuruse, G., Muposhi, A., & Chigora, F. (2022). Effect of hotel overall service quality on customers' attitudinal and behavioural loyalty: Perspectives from Zimbabwe. *Tourism Critiques: Practice and Theory (TCPT)*. doi: 10.1108/TRC-12-2021-0026.
- Parvar, F. and khorshid, S. (2024). Designing the model of drivers for the development of agricultural tourism with a sustainable development approach (Case of study: Villages of Durood county, Lorestan province). *Village and Space Sustainable Development*, 5(3), 78-103. doi: 10.22077/vssd.2024.6708.1203 [In Persian]
- Qadermarzi, H., Jamshidi, A., Jamineh, D., & Nazari Sarmazeh, H. (2015). Identifying barriers to rural women's entrepreneurship: A case study of Shelil Rural District, Ardel County. *Regional Planning Quarterly Journal*, 5(17), 103–118. https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_723.html [In Persian]
- Quispe Fernandez, G. M., Giner Pérez, J. M., Ayaviri, D., & Villa Villa, M. (2023). Bibliometric Studies on Rural Female Entrepreneurship: A Metabibliometric Review. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 12(4): 101. <http://dx.doi.org/10.36941/ajis-2023-0098>

- Rambe, P., & Ndofirepi, T. M. (2021). Explaining social entrepreneurial intentions among college students in Zimbabwe. *Journal of Social Entrepreneurship*, 12(2), 175–196. <http://dx.doi.org/10.1080/19420676.2019.1683878>
- Rathee, V., & Yadav, R. R. (2018). *International Journal of Emerging Research in Management and Technology*, 7(6), 1–5. <https://doi.org/10.23956/ijermt.v7i6.157>
- Sahasranamam, S., & Sud, M. (2016). Opportunity and necessity entrepreneurship: A comparative study of India and China. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 22(1), 21. <http://www.alliedacademies.org/academy-of-entrepreneurship-journal/>
- Sanadgol, M., Asghari Lafmejani, S., Fazelnia, G., & Pirani, M. (2022). Physical and environmental constraints of entrepreneurship in the villages surrounding the border and Hamoon International Wetland (The study of District Ghorghori, Hirmand County). *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 9(2), 37-58. [doi: 10.22069/jead.2022.19746.1552](https://doi.org/10.22069/jead.2022.19746.1552)[In Persian]
- Serrat, O. (2017). Understanding and developing emotional intelligence. In *Knowledge solutions* (pp. 329–339). Singapore: Springer. http://dx.doi.org/10.1007/978-981-10-0983-9_37
- Shadrack, E., & Warsanga, W. B. (2020). Women managed Micro-Enterprises and households' welfare in Mimerani mining township, Tanzania. *East African Journal of Social and Applied Sciences [EASAS]*, 2(1), 89.
- Stoian, D., Donovan, J., Fisk, J., & Muldoon, M. (2012). Value chain development for rural poverty reduction: A reality check and a warning. *Enterprise Development and Microfinance*, 23(1), 54–69. <http://dx.doi.org/10.3362/1755-1986.2012.006>
- Tabares, A., Londoño-Pineda, A., Cano, J. A., & Gómez-Montoya, R. (2022). Rural entrepreneurship: An analysis of current and emerging issues from the sustainable livelihood framework. *Economies*, 10(6), 142. <https://doi.org/10.3390/economies10060142>
- Vairavan, M., & Kavitha, K. (2021). Rural Economic Development Through Women Entrepreneurship. *International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology (IJARSCT)*, 11(1), 98- 103. <https://ijarsct.co.in/Paper2090.pdf>[In Persian]
- Yasouri, M., & Noroozinezhad, M. (2021). Qualitative meta-analysis of the dimensions of rural women entrepreneurship development. *Woman in Development & Politics*, 19(1), 21-41. [doi: 10.22059/jwdp.2021.313046.1007905](https://doi.org/10.22059/jwdp.2021.313046.1007905)[In Persian]
- Zaki, I. M., & Rashid, N. H. (2016). Entrepreneurship impact on economic growth in emerging countries. *The Business and Management Review*, 7(2), 31. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2814830>[In Persian]
- Zare Shamsabadi, A., Falaki, M. and Bakhshi, M. R. (2024). Home Businesses, Capacity Building, Institutional and local networking, clients of Imam Khomeini Relief foundation.. *Village and Space Sustainable Development*, 5(3), 131-151. [doi: 10.22077/vssd.2024.7055.1219](https://doi.org/10.22077/vssd.2024.7055.1219)[In Persian]

